

ทฤษฎีฐานรากเพื่อเอกลักษณ์การออกแบบเครื่องประดับไทยร่วมสมัย

สุภาวี ศิรินคราภรณ์

คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Corresponding author: sirinkraporn_s@silpakorn.edu

บทคัดย่อ

บทความวิจัย เรื่อง ทฤษฎีฐานรากเพื่อเอกลักษณ์การออกแบบเครื่องประดับไทยร่วมสมัย มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาทฤษฎีฐานรากอันเป็นความรู้ที่ฝังลึกบนพื้นฐานของวิชาการด้านสุนทรียศาสตร์และการอัญมณีและเครื่องประดับ พร้อมสนับสนุนโอกาสในการสร้างประสิทธิภาพเชิงวิเคราะห์ โดยวิธีดำเนินการวิจัยมุ่งเน้นความเจริญก้าวหน้าด้านการสร้างสรรค์เครื่องประดับไทยแต่ละยุคสมัย และจัดหมวดหมู่ของปรากฏการณ์แห่งมูลเหตุออกเป็น 2 ช่วงเวลา ได้แก่ ก้าวสู่ความทันสมัย และสมัยใหม่สมัยนานาชาติ ซึ่งตัวแปรแห่งการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา จะถูกพิจารณาด้วยสาระสำคัญของหลักการออกแบบเนื่องจากประโยชน์ใช้สอยของเครื่องประดับแต่ละยุคสมัยเปรียบได้ดังเครื่องมือสื่อสารที่สร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ทั้งนี้ คุณค่าของเครื่องประดับก่อให้เกิดการยกระดับสติปัญญาและจิตใจของผู้คนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รูปแบบของเครื่องประดับยุคปัจจุบันที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาศิลปะร่วมสมัย มักแสดงทัศนคติที่ก้าวหน้า มีความขบถต่อโครงสร้างและทำทลายแบบแผนการสร้างสรรค์อันถือเป็นประเพณีนิยมของผลงานทัศนศิลป์ สิ่งเหล่านี้ส่งเสริมให้ศิลปินหรือนักออกแบบเครื่องประดับรุ่นใหม่มีอิสรภาพในการแสดงออกถึงความคิด วัสดุ และเทคโนโลยีการผลิต ทั้งหมดล้วนส่งผลให้ผลงานการออกแบบเครื่องประดับไทยสะท้อนสภาวะการณ์ของสังคมร่วมสมัยอย่างทันทั่วถึง ดังนั้น การเผยแพร่ผลสรุปของทฤษฎีฐานรากสำหรับการออกแบบเครื่องประดับไทยร่วมสมัย จึงมีองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ การออกแบบรูปลักษณ์ และประโยชน์ใช้สอย ทั้งสองเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับวิชาการออกแบบ และด้วยประการนี้ได้ว่า ภาพลักษณ์แห่งยุคสมัยส่งต่อความรู้ชัดแจ้ง เป็นส่วนสำคัญต่อพัฒนาการด้านการออกแบบ สุนทรียภาพในการดำรงชีวิต ตลอดจนการสร้างเอกลักษณ์ของชาติผ่านผลงานเครื่องประดับไทยร่วมสมัยในฐานะวัตถุบ่งชี้อารยธรรม

คำสำคัญ : 1. ทฤษฎีฐานราก 2. เครื่องประดับไทย 3. เอกลักษณ์ 4. เครื่องประดับร่วมสมัย 5. ภาพลักษณ์แห่งยุคสมัย

Grounded theory for the identity of contemporary jewellery design in Thailand

Supavee Sirinkraporn

Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand

Corresponding author: sirinkraporn_s@silpakorn.edu

Abstract

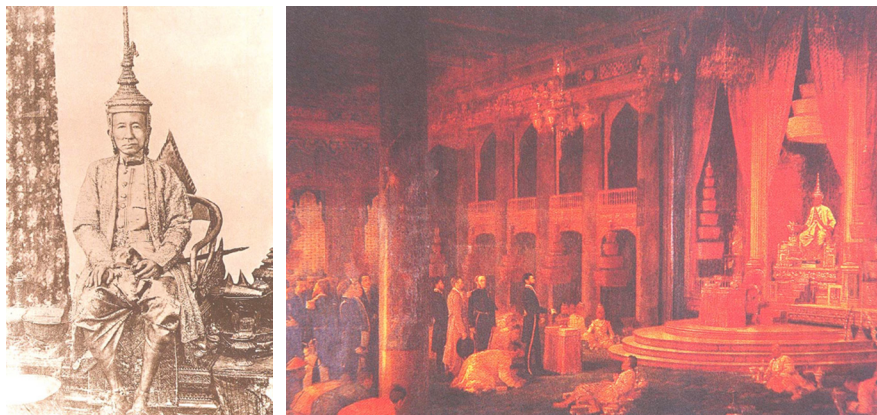
This research aims to uncover the grounded theory embedded in aesthetics within the jewellery and gemstone industry. It will serve as a foundation for a comprehensive analysis, using a research method that explores the evolution of the interpretation and creation in Thai contemporary jewellery over time. The research timeframe is divided into two distinct periods: the shift to modernity and the enchanting modern Thai era. Change factors in each period are analyzed against the backdrop of contemporary design principles. Jewellery in each era serves as a communication tool, fostering relationships and uplifting individuals intellectually and aesthetically. Contemporary jewellery designs, influenced by contemporary art philosophy, often express progressive ideas, challenge established structures, and break from traditional creative patterns. These changes empower avant-garde artists and designers to freely express conceptual ideas, materials, and production technology, resulting in immediate reflections of society. All these factors contribute to the timely reflection of Thai contemporary jewellery design on the current social situation. The summary of the grounded theory for Thai contemporary jewellery design consists of two essential components: aesthetic design and functional utility, both crucial for design study. It is evident that the image of each era conveys knowledge, a significant part of the development of design aesthetics in life, as well as the creation of national identity through Thai contemporary jewellery as evidence of civilization.

Keywords: 1. Grounded theory 2. Thai jewellery 3. Identity 4. Contemporary jewellery 5. Era image

บทนำ

มนุษย์ทุกชาติมีวัฒนธรรมการใช้เครื่องประดับมาช้านาน วัฒนธรรมศิลปะดังกล่าวปรากฏหลักฐานทางโบราณคดี นับตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ อียิปต์ กรีก โรมัน จนถึง ยุคสมัยใหม่ รวมถึงประเทศไทย ย้อนจากยุคทวารวดี สุโขทัย ล้านนา อโยธยา สืบต่อมายังยุครัตนโกสินทร์ปัจจุบัน เครื่องประดับที่ถูกค้นพบแต่ละยุคสมัยของไทยถือเป็นหลักฐาน บ่งชี้ความรู้ที่มีสุนทรีย์และจิตวิญญาณแห่งอารยธรรม แก่มนุษยรุ่นหลัง ให้รับทราบถึงภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ วัตถุอันเป็นสิริมงคลต่อร่างกายและจิตใจ ตลอดจนทักษะฝีมือ การประดิษฐ์และเทคนิคที่ประณีตของบรรพชน หากย้อนเวลา ล่วงไปกว่า 800 ปี ก่อนจะมาเป็นราชอาณาจักรไทยสถานที่ อันเป็นศูนย์รวมจิตใจ การเมืองปกครอง และการบริหาร ราชการแผ่นดินตราถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงที่ตั้ง ถิ่นฐาน ลำดับได้จากการสถาปนาราชธานีแห่งแรก คือ กรุงสุโขทัย ต่อมา ได้แก่ กรุงศรีอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ราชธานีปัจจุบัน เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกมหาราชทรงปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์แห่ง ราชวงศ์จักรี ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างกรุงเทพมหานครขึ้นเป็น เมืองหลวงแห่งใหม่แทนกรุงธนบุรีฯ โดยโปรดให้มีการ

สืบทอดศิลปวัฒนธรรมจากกรุงศรีอยุธยาทั้งหมด ทรงทำพิธี ยกเสาหลักเมืองตรงกับวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2325 (Art and Culture Editorial Board, 2017) กรุงเทพมหานครตั้งอยู่ บริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นเมืองท่าสำคัญ ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา บริเวณดังกล่าวจึงเป็นศูนย์รวม การค้าขายและติดต่อสื่อสารกับผู้คนที่มีเชื้อชาติหลากหลาย เผ่าพันธุ์ เปิดเผยให้เห็นถึงความเป็นสถานที่ที่อุดมสมบูรณ์ และรุ่งเรือง จนกระทั่งปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 (พุทธศักราช 2510) เป็นต้นมา เป็นช่วงเวลาที่ตรงกับรัชสมัยของพระบาท สมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ยุคสมัยแห่งอิสราภาพด้านวัฒนธรรม ความคิดอ่าน รสนิยม และพฤติกรรม ทั้งหมดส่งผลกระทบ ต่อวัตถุประสงค์การใช้เครื่องประดับไทยที่จากเดิมเคยเป็นวัตถุ บอกลำเสียดานภาพ บารมี หรือฐานันดรศักดิ์ (ภาพที่ 1) สู่ประโยชน์ใช้สอยที่มุ่งเน้นคตินิยมเปลี่ยนแนว โดยการ รวบรวมข้อมูลความรู้ที่ฝังลึกในวัฒนธรรมการใช้เครื่องประดับ เพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก จะนำไปสู่การจัดระเบียบและสังเคราะห์ ให้เกิดเป็นองค์ความรู้ชัดแจ้งซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการออกแบบ สร้างสรรค์เครื่องประดับไทยร่วมสมัย สามารถยกระดับ สุนทรีย์ภาพอันเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติ

ภาพที่ 1 (ซ้าย) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องบรมขัตติยราชภูษิตาภรณ์ตามแบบอย่างโบราณ ราชประเพณี ในวันบรมราชาภิเษก พ.ศ. 2394 โดยภาพแสดงการใช้เครื่องประดับไทยที่จากเดิมเคยเป็นวัตถุ บอกลำเสียดานภาพ (ที่มา : Thai Costume Committee, The National Identity Office, 2000)
(ขวา) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คราวเสด็จออกรับคณะราชทูตฝรั่งเศส เมื่อปี พ.ศ. 2410 ณ พระบรมมหาราชวัง ทรงสวมสายสะพายลิจองดอนเนอร์ ซึ่งเป็นเครื่องราชอิสริยาภรณ์ฝรั่งเศส เพื่อเป็นเกียรติ แก่คณะราชทูตฝรั่งเศสในครั้งนั้น โดยภาพแสดงการใช้เครื่องประดับไทยที่จากเดิมเคยเป็นวัตถุบอกลำถึง ฐานันดรศักดิ์ (ที่มา : Office of the Royal Secretariat, 1982)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ด้านการใช้ เครื่องประดับของกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อจัดระเบียบความรู้

ที่แสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และพัฒนาการอันเป็น ภาพลักษณ์แห่งยุคสมัยในแต่ละช่วงเวลา

2. แสวงหาทฤษฎีฐานรากของการศึกษาอันเป็นความรู้

ที่ฝังลึกบนพื้นฐานของวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ ให้เกิดเป็นองค์ความรู้ชัดแจ้งโดยประมวลข้อสรุปเป็นทฤษฎีฐานราก แก่วงการอภิวินิจฉัยและเครื่องประดับไทยร่วมสมัยในอนาคต

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยข้อมูลสำคัญเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาสาระของการใช้เครื่องประดับไทยยุครัตนโกสินทร์อาศัยข้อมูลสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งการจัดแบ่งยุคทางประวัติศาสตร์ของไทยนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงแสดงทัศนะไว้ในพระนิพนธ์ เรื่อง ตำนานหนังสือพระราชพงศาวดาร ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเมื่อ พ.ศ. 2457 (“Royal Chronicles, Volume of Royal Ordinances”, 1999) ระบุถึงข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ที่แสดงความเป็นมาของกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนแรกนับเริ่มต้นที่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ถือเป็นช่วงของการย้ายเมืองหลวงและสร้างบ้านแปงเมือง รวมทั้งการฟื้นฟูศิลปกรรมแบบอยุธยาตอนปลายที่ถูกเผาทำลายแทบสูญสิ้นจากการศึกสงครามผนวกกับวิทยาการและราชประเพณีของกรุงศรีอยุธยาที่มีพัฒนาการร่วม 400 ปี

รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แผ่นดินสยามเริ่มทำการค้ากับชาวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศจีน ทำให้เศรษฐกิจของราชธานีมีความมั่งคั่งและทรงเก็บพระราชทรัพย์บางส่วนไว้ในรูปของทองคำ ซึ่งในเวลาต่อมาทรัพย์ในทองคำมีส่วนในการกอบกู้ชาติแผ่นดิน จากหลักฐานที่แสดงสัญญาทางไมตรีและพาณิชย์ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 3 ราชอาณาจักรสยามให้การต้อนรับบรรดาราษฎรต่าง ๆ จากชาติตะวันตก เช่น อังกฤษ หรือสหรัฐอเมริกา (McQuail, 1997) ขณะที่ความสัมพันธ์กับพม่า ลาว เขมร รวมถึงเวียดนาม ค่อย ๆ ลดลงไปตามลำดับ จึงนับเป็นช่วงสมัยแห่งการเปิดประเทศและปรากฏเป็นที่ประจักษ์เด่นชัดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงให้ความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าทางศิลปวิทยาการตามแบบอย่างชนชาติตะวันตก พระองค์ทรงศึกษาวิชาการต่าง ๆ อย่างแตกฉาน ทั้งภาษาและวิทยาศาสตร์ ดังจะเห็นได้จากเทคโนโลยีขั้นสูง รสนิยมของศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ ขนบธรรมเนียมของราชสำนักในยุคสมัยของพระองค์หลายอย่างจึงถูกปรับเปลี่ยนไปมากเพื่อสร้างความเป็นอารยะให้ทัดเทียมกับประเทศต่าง ๆ ในยุโรป (Rueangsil, 1998)

การเสด็จขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงต้องเผชิญกับการกดดันจากหลายด้าน ทั้งฐานอำนาจพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายในเดิม ตลอดจนการรุกรานจากประเทศใกล้เคียงอาณานิคม รัชสมัยนี้นับเป็นช่วงเวลาแห่งการปฏิรูปครั้งมหิพพาร มิว่าจะทรงยกเลิกระบบทาส การเกณฑ์แรงงานไพร่ ระบบการปกครองส่วนภูมิภาค การคลัง การศึกษา สาธารณูปโภค สาธารณสุข และคมนาคม รวมถึงผูกสัมพันธ์กับราชสำนักยุโรป ได้แก่ ประเทศรัสเซียและปรัสเซียเพื่อถ่วงดุลอำนาจของประเทศล่าอาณานิคม (Duke, 1999) แม้สยามจักต้องสูญเสียดินแดนหลายส่วนให้ฝรั่งเศสและอังกฤษ อีกทั้งยังต้องจ่ายค่าปรับด้วยการใช้เงินทองแดงพระราชทรัพย์แก่ประเทศมหาอำนาจมากมายเพียงใด แต่สยามประเทศก็ยังมีพัฒนาอย่างก้าวไกลด้วยมีเศรษฐกิจที่เฟื่องฟูมากกว่าประเทศอื่น ๆ ในทวีปเอเชีย (The Fine Arts Department, 1968) นโยบายการปฏิรูปประเทศไปสู่ความเป็นอารยะยังดำเนินสืบสานต่อมายังรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดให้มีการศึกษาภาคบังคับทั่วประเทศ มีการตั้งจุฬาลงกรณ์ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย การส่งทหารไทยเข้าร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่ 1 ณ สมรภูมียุโรป ทำให้สยามประเทศได้รับเชิญเข้าร่วมสันนิบาตชาติ (Kasetsiri, La-ongsri, Puaksom, Ruangsilp, Nibhatsukit, Jansaeng, Sriudom, Povatong, Vilaitong, Jewachinda Meyer, & Chanamun Cole, 2013) และทรงเปลี่ยนธงชาติจากรวงช้างเผือกบนพื้นแดงมาเป็นธงไตรรงค์อันเป็นรูปแบบที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนทรงใช้พระปรีชาทางวรรณศิลป์เผยแพร่พระราชนิพนธ์ทางสื่อต่าง ๆ โดยเน้นย้ำแนวความคิดตามวิถีชีวิตของชาวตะวันตก อาทิ การพระราชทานนามสกุลให้แก่ข้าราชการ ขุนนางพลเรือน และคหบดีจำนวนมาก การเล่นกีฬาฟุตบอล หรือการยกเลิกธรรมเนียมการแต่งกายและทรงผมของสตรีสยาม นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ราษฎรรู้จักสมาคมกันโดยไม่แบ่งชนชั้นวรรณะ รู้จักตัดสินหรือพิพากษาสิ่งใดโดยยึดหลักเสียงข้างมากและกระตุ้นการอภิปรายสาธารณะในสื่อต่าง ๆ อย่างอิสระ

รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและการบริหารให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ หากเป็นระยะเวลาที่เศรษฐกิจกำลังตกต่ำและภาวะเงินเฟ้อที่สร้างปัญหาทั่วโลกจากเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 ความยากลำบากในการปรับลดค่าเงินบาทและการผูกอัตราแลกเปลี่ยนกับเงินปอนด์สเตอร์ลิงของอังกฤษส่งผลให้การคลังของประเทศขาดดุลบัญชีเดินสะพัด สร้างความกระทบต่อรัฐบาลของ

พระองค์อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ กอปรกับกระแสความต้องการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองรูปแบบใหม่ เรียกว่า ประชาธิปไตย ที่ริเริ่มมาจากปัญญาชนรุ่นใหม่ที่จะสำเร็จการศึกษาจากประเทศต่าง ๆ ในยุโรปเพิ่มพูนความสั่นคลอนแก่การปกครอง กระทั่งวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 กลุ่มคณะราษฎรก่อการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง และเพื่อหลีกเลี่ยงการเสียเลือดเนื้อจากการต่อสู้ของประชาชน พระองค์ทรงยินดีสละพระราชอำนาจของพระองค์ ยอมรับการเป็นกษัตริย์ซึ่งอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตย และทรงไม่มีบทบาททางสังคมอีก (Kasetsiri et al., 2013) ต่อมาทรงสละราชสมบัติในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 รัฐบาลจึงกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 8 ซึ่งขณะนั้นยังทรงพระเยาว์และกำลังศึกษา ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ รัฐบาลจึงแต่งตั้งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ต้องพระแสงปืนสวรรคตอย่างปริศนา รัฐบาลได้กราบบังคมทูลอัญเชิญพระเจ้าอานันทยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ขึ้นครองราชย์สมบัติโดยขณะนั้นมีพระชนมพรรษาเพียง 18 พรรษาเท่านั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชปกครองราชอาณาจักรไทยด้วยหลักทศพิธราชธรรม ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และทรง

พระราชภารกิจอย่างหนักเพื่อบำบัดทุกข์และบำรุงประโยชน์สุขแก่อาณาประชาราษฎร์ จนปรากฏเป็นที่ประจักษ์เทิดทูนพระเกียรติคุณทั้งในหมู่ประชาชนในประเทศและชาวโลก (The Golden Jubilee Network, n.d.)

การกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ (ภาพที่ 2) ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวางแผนการวิจัยแบบพหุกรณีโดยเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารทางประวัติศาสตร์ การใช้เครื่องประดับไทยแต่ละยุคสมัย มุ่งหาความสัมพันธ์จากข้อมูลทางตรงหรือหลักฐานเชิงประจักษ์ ทั้งนี้ วิธีดำเนินการวิจัยจะนำข้อมูลมาจัดระเบียบด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากนั้นอาศัยปรัชญาสุนทรียศาสตร์ร่วมสมัยมาใช้เป็นเครื่องมือสกัดลักษณะของตัวแปรเพื่อใช้ตีความเนื้อหาสาระที่มีสภาพเฉพาะ (particular) ไปสู่การแสวงหาข้อสรุปทั่วไป (generalization) กล่าวคือ ผลการวิจัยแสดงพัฒนาการการออกแบบเครื่องประดับจะเปิดเผยให้เห็นถึงข้อสรุปทั่วไป สนับสนุนให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของสังคม อันส่งผลต่อวัฒนธรรมการประดับตกแต่งร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคตินิยมเปลี่ยนแนว คือ กลวิธีการสร้างสรรค์รูปแบบเครื่องประดับที่หลุดพ้นจากกรอบประเพณีนิยมด้านการออกแบบ ดังนั้น ข้อสรุปดังกล่าวจึงนับเป็นกระบวนการประมวลความคิดอันเกิดจากข้อมูลรูปธรรมสนามไปสู่ข้อมูลนามธรรมทฤษฎีหรือทฤษฎีฐานราก (Yin, 1994)

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย “แบบขั้นบันได”

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย แบ่งกระบวนการทำงานออกเป็น 2 ส่วน คือ การรวบรวมข้อมูล และการปฏิบัติต่อข้อมูล

1. การรวบรวมข้อมูล

แหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทย สมัยรัตนโกสินทร์ นับตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2325 จนถึงปัจจุบัน ประกอบด้วย หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ หอสมุด หอสมุดแห่งชาติ ศาสนสถาน พิพิธภัณฑ์ โบราณวัตถุ และโบราณสถาน รวมทั้งผลการศึกษานักวิชาการที่เกี่ยวข้องในแต่ละด้าน สามารถวิเคราะห์ได้ว่าคติการสร้างสรรคของศิลปกรรม เป็นไปตามเนื้อหาของสังคม สังเกตได้จากรัชสมัยแห่งการสร้างบ้านแปงเมืองในสามแผ่นดินแรกของการปกครอง กรุงรัตนโกสินทร์ ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีจุดมุ่งหมายในการฟื้นฟูราชธานี คตินิยมของราชประเพณีและศิลปกรรมจึงได้รับการสร้างสรรค์ตามแบบแผน จารีต และธรรมเนียมต่าง ๆ จากกรุงศรีอยุธยา ซึ่งหนึ่งในเครื่องมือชี้วัดความเจริญของสังคม คือ วัฒนธรรมการใช้เครื่องทอง ด้วยวัตถุประสงค์ของการสร้างสรรคมีขึ้นเพื่อสักการะสิ่งสำคัญ อันได้แก่ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เครื่องทองจึงถูกผลิตออกมาในรูปแบบของพระพุทธรูป เครื่องทรง วัตถุบูชา หรือส่วนประดับตกแต่งของวัดวาอาราม ตลอดจนการใช้เพื่อระบุสถานภาพ สัญลักษณ์ และฐานันดรศักดิ์ของผู้ที่เปรียบได้ดั่งสมมติเทพ เครื่องกุธภัณฑ์และเครื่องราชูปโภคจึงถูกถ่ายทอดด้วยเทคนิคประณีตศิลป์งานช่างสุวรรณภิก (Vespada, Khumraksa, & Soksawasmekin, 2005)

2. การปฏิบัติต่อข้อมูล

การจัดหมวดหมู่ของข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ นับตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2325 จนถึงปัจจุบัน กำหนดจากปรากฏการณ์ทางสังคมครั้งใหญ่ของกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งปรากฏออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ปรากฏการณ์ก้าวสู่ความทันสมัย และปรากฏการณ์สมัยใหม่สมัยนานาชาติ รวมเรียกว่า “ปรากฏการณ์แห่งมวลเหตุ” ถือเป็นเครื่องมือวิเคราะห์เนื้อหาอันแสดงให้เห็นถึงลักษณะของตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อการสนิยมการใช้สอยเครื่องประดับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ปรากฏการณ์ก้าวสู่ความทันสมัย

หนึ่งในหลักฐานที่แสดงออกถึงการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรม คือ เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเครื่องราชบรรณาการอันได้

จากการเจริญสัมพันธ์ไมตรีเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีต่อสหราชอาณาจักรและฝรั่งเศส รวมถึงแนวปฏิบัติที่สะท้อนการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสังคมและทัศนคติที่เปิดกว้าง (ภาพที่ 3 (ซ้าย)) ได้แก่ ทรงปรับปรุงแบบแผนการแต่งกายของข้าราชการ มีพระราชดำริให้ข้าราชการสวมเสื้อเข้าเฝ้า พร้อมทั้งออกประกาศให้ใช้คำว่า “ใส่ในที่ควร” โดยเฉพาะกับเครื่องประดับหรือเครื่องแต่งกาย (Art and Culture Editorial Board, 2019) ส่วนการสร้างสรรคเครื่องทองที่เป็นเครื่องประกอบพระราชอิสริยยศของพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ หรือเครื่องยศของขุนนางต่าง ๆ ยังคงมีการสืบทอดแบบแผนการออกแบบดั้งเดิมตามลักษณะแบบอย่างโบราณราชประเพณี (ภาพที่ 3 (กลาง)) หากเผยให้เห็นถึงการเริ่มประยุกต์ลักษณะร่วมสมัย อย่างไรก็ตามในส่วนของการใช้ชีวิตประจำวัน ประชาชนทั่วไปยังนิยมแต่งกายตามแบบอย่างดั้งเดิมเหมือนครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา

กระทั่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยกเลิกแบบแผนการใช้เครื่องยศ เปลี่ยนเป็นธรรมเนียมการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตามแบบอย่างประเทศแถบตะวันตก ซึ่งรูปแบบของเครื่องราชอิสริยาภรณ์สำหรับพระมหากษัตริย์ เครื่องทองราชบรรณาการ และเครื่องทองพุทธบูชา แสดงให้เห็นถึงทักษะประณีตศิลป์ขั้นสูงและสติปัญญาของชนชาติในการกำหนดสถานภาพและฐานันดรศักดิ์ของบุคคลระดับต่าง ๆ ผ่านวัตถุ อีกทั้งกฎเกณฑ์การผลิตทองคำเป็นเครื่องประดับเริ่มคลายความเข้มงวดลง สามัญชนจึงได้รับโอกาสให้ครอบครองและมีโอกาสสวมใส่เครื่องประดับทอง ดังนั้น อาชีพใหม่ ๆ เช่น นักออกแบบเครื่องประดับ รวมถึงร้านค้าทองรูปพรรณ จึงถือกำเนิดขึ้นอย่างเฟื่องฟู (Department of Industrial Promotion, 2007) นอกเหนือไปจากหน้าที่การใช้สอยเพื่อมิติด้านความเชื่อและศรัทธา ผลงานประณีตศิลป์เครื่องทองยังถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นการสื่อสาร เช่น การเจริญพระราชไมตรีกับประเทศต่าง ๆ โดยรอบมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งของหลักฐาน คือ เครื่องทองบรรณาการได้ถูกนำไปจัดนิทรรศการศิลปหัตถกรรม ณ ประเทศฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. 2421 พร้อมบันทึกคำกล่าวชื่นชม (Sriworapoj & Phosrithong, 1999)

สมัยต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การผสมผสานรูปแบบเครื่องแต่งกายของสยามร่วมกับชาติตะวันตกขยายเป็นวงกว้างมากยิ่งขึ้น ทำให้คนไทยในยุคนั้นรับเอาวัฒนธรรมการแต่งกายและการประดับตกแต่งร่างกายตามแบบอย่างของชาวตะวันตก

ผสมผสานกับเอกลักษณ์ของไทย ดังจะเห็นจากสตรีชั้นสูงที่นิยมนุ่งโจงกระเบน สีสันลูกไม้ มีระบายเป็นชั้น ซึ่งเป็นลักษณะสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยปลายรัชกาลที่ 5 (ภาพที่ 3 (ขวา)) ภายหลังเริ่มนิยมนุ่งซิ่น ส่วนเสื้อลูกไม้และเครื่องประดับประเพณีเริ่มเสื่อมความนิยม ส่วนรูปแบบเครื่องประดับที่มีลักษณะโดดเด่น ได้แก่ สร้อยไข่มุกยาว บ้างสวมใส่หลายเส้นพร้อมกัน และเครื่องประดับศีรษะเป็นผ้าปักดินชั้นเล็กยาวหรือบางครั้งคาดหน้าผากด้วยโลหะเส้นเล็ก บ้างเป็นทองคำประดับเพชร (ภาพที่ 4 (ซ้าย)) รูปแบบทั้งหลายเกิดขึ้นเพื่อสร้างความสอดคล้องกับทรงผมที่เรียกว่า ทรงบ๊อบ (ภาพที่ 4 (ขวา)) ซึ่งเป็นทรงผมตัดสินใจเลือกอันได้รับอิทธิพลจากยุโรป (Art and Culture Editorial Board, 1997)

2.2 ปรากฏการณ์สมัยใหม่สมัยนานาชาติ

เหตุการณ์อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งยิ่งใหญ่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกฯ พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2475 ส่งผลให้สภาพบ้านเมืองมีความพลิกผัน ชาวสยามได้รับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ทัศนคติ คติความเชื่อ และกฎหมาย เกิดระบอบใหม่อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจและสังคมระหว่างสยามกับชาติตะวันตกที่มีความข้องเกี่ยวในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อค้าขาย การตั้งรกรากของชาวต่างชาติ การศึกษาต่อ และการอบรมดูงานต่างประเทศของข้าราชการสยาม เป็นต้น การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเป็นเหตุนำไปสู่การพัฒนาระเบียบการแต่งกายและเครื่องประดับ โดยปรากฏรูปแบบผสมผสานอย่างเห็นได้ชัดเจน แบบแผนของสตรีมีการเปลี่ยนแปลงโดดเด่นกว่าบุรุษมาก เพราะผู้ชายหากไม่ได้รับราชการจะแต่งกายแบบชาวบ้านดั้งเดิม ไม่สวมใส่เครื่องประดับ ยกเว้นสร้อยคอแขวนพระเครื่องหรือเครื่องรางเท่านั้น ข้าราชการจะใส่เสื้อราชปะแตน ขัดกระดุมโลหะทองคำหรือเงิน บางครั้งลงยาสีประดับเพชร หรือทำเป็นกะไหล่ทอง ส่วนพระราชินี พระบรมวงศานุวงศ์ สตรีในหมู่ชนชั้นสูงและผู้มีฐานะ ต่างเปลี่ยนแปลงรูปแบบฉลองพระองค์ตามแบบอย่างตะวันตก เครื่องประดับประเพณี อาทิ สร้อยสังวาลย์ รัตเกล้ายอด จี้ และพาดูรีด ไม่เป็นที่นิยมอีกต่อไป กลับกลายเป็นเครื่องประดับนำเข้าจากตะวันตกมาแทนที่หรือผลิตตามแบบยุโรป เมื่อกลุ่มคณะราษฎรดำเนินการปฏิวัติสยามหรือเปลี่ยนแปลงการปกครองของราชอาณาจักรสยามจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตยสำเร็จ คณะบุคคลดังกล่าวจึงมีบทบาทอย่างสูงในทางการเมืองและสังคม อิทธิพลดังกล่าวส่งผลต่อ

วิถีชีวิต การแต่งกาย และการใช้เครื่องประดับ ดังตัวอย่างรัฐบาลคณะราษฎรประกาศระเบียบการแต่งกายของผู้คนในชาติและเข้มงวดความสุภาพเรียบร้อยในที่ชุมชน พร้อมยกเลิกเครื่องแต่งกายของข้าราชการที่มีการนุ่งผ้าม่วงหรือสวมเสื้อราชปะแตนด้วยเพราะเป็นสิ่งล้าสมัย ให้มีการนุ่งกางเกงขายาวแบบสากล ส่วนผู้หญิงให้ยกเลิกการนุ่งโจงกระเบนเปลี่ยนมาเป็นนุ่งซิ่นหรือกระโปรงและต้องสวมรองเท้า สำคัญที่สุด คือ ยกเลิกการรับประทานหมาก เพราะรัฐบาลเห็นว่าพินที่ดำจากการเคี้ยวหมากเป็นสิ่งไม่เจริญตาอารยชนควรมีพินที่ขาวสะอาดแสดงให้เห็นถึงสุขอนามัยและมีบุคลิกดี

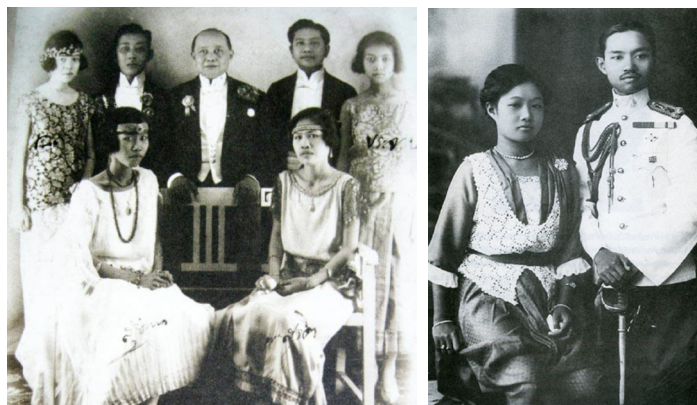
หลังจากเหตุการณ์ปฏิวัติการปกครองเป็นเวลา 2 ปี ก็เข้าสู่รัชสมัยของรัชกาลที่ 8 คือ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลฯ นับเป็นยุครัฐนิยม รัฐบาลในสมัยนายกรัฐมนตรีจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีนโยบายการนำชาติเข้าสู่ความเป็นอารยประเทศ จึงมีการปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งยิ่งใหญ่หลายประการ รวมทั้งเปลี่ยนชื่อราชอาณาจักรสยามเป็น “ประเทศไทย” หนึ่งในกรอกระเบียบรัฐนิยมมีทั้งหมด 12 ฉบับ ตัวอย่างของฉบับที่ 10 มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการแต่งกายของประชาชนชาวไทย โดยกำหนดออกเป็น 3 ประเภท คือ เครื่องแต่งกายธรรมดาใช้ในชุมชนสาธารณะชน เครื่องแต่งกายทำงาน และเครื่องแต่งกายตามโอกาสหรือกาลเทศะ เช่น เล่นกีฬา หรืองานสังคม ส่วนเครื่องประดับพบว่าไม่มีการพัฒนาเป็นรูปแบบเอกลักษณ์ของยุคสมัยที่ชัดเจนนัก ยังคงปรากฏลักษณะเครื่องประดับประเพณีนิยมและประยุกต์ (Nawikmun, 2004) ช่วงเวลาแห่งรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลฯ มีระยะเวลาอันสั้นเพียง 12 ปีเศษเท่านั้น ประเทศไทยก็เข้าสู่รัชสมัยแห่งรัชกาลที่ 9 คือ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ซึ่งเข้าสู่ยุคสังคมแบบโลกาภิวัตน์ ศิลปวิทยาการต่าง ๆ รวมถึงเทคโนโลยีที่ก้าวกระโดด มีผลต่อวิถีชีวิตของคนไทยเป็นอันมาก กอปรกับอิทธิพลของวัฒนธรรมจากส่วนต่าง ๆ ของประเทศที่ร่ายล้อมเริ่มเชื่อมโยงกันมากขึ้น ก่อเกิดความหลากหลายด้านรสนิยมแก่ชนชาติ การผสมผสานแบบวิถีโลกาภิวัตน์มีผลต่อความคิดอ่านเกี่ยวกับการใช้สอยเครื่องประดับและระเบียบในการแต่งกายโดยตรง ดังจะเห็นได้จากภาพที่ 5 (ซ้าย) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เยือนสหรัฐอเมริกา ทรงฉลองพระองค์แบบไทยประยุกต์ และสมเด็จพระนางเจ้า

สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงสวมสร้อยพระศอเพชร ซึ่งเป็นมรดกตกทอดที่สมเด็จพระพันปีหลวงทรงสั่งให้มีการออกแบบตามแบบอย่างจากอิทธิพลตะวันตก โดยรัดเกล้าแสดงลวดลายไทย ส่วนสร้อยพระศอลวดลายโรโกโก ศิลปะศตวรรษที่ 20 มีรูปลักษณะเป็นแฉกแหลม ประยุกต์จากเทียร่า รัศมีสุริยะ (fringe tiara) ผลิตโดย “Van Cleef & Arpels” (แวน คลีฟ แอนด์ อาร์เพลส) (ภาพที่ 5 (ขวา)) ยุคสมัยนี้

เครื่องประดับได้พัฒนาเป็นธุรกิจอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ให้แก่ประเทศอย่างสูง พัฒนาการด้านเทคโนโลยีในการผลิตและวัสดุเพื่อการออกแบบสร้างสรรค์ ผลงานเครื่องทองจึงมีความก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงรากฐาน คติ และกฎระเบียบเรื่องการใช้เครื่องทองของบุคคลชั้นสูงกับสามัญชนอย่างปฏิเสธไม่ได้

ภาพที่ 3 (ซ้าย) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉลองพระองค์อย่างพลเรือนและประดับนิมิตพินิจพารณาดารา เรียกว่า ชุดอีฟเวอร์นิ่ง
(กลาง) สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ ในฉลองพระองค์สมัยต้นรัชกาลที่ 5 รูปแบบดังกล่าวยังมีลักษณะตามแบบอย่างโบราณราชประเพณี
(ขวา) สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในฉลองพระองค์สมัยปลายรัชกาลที่ 5 รูปแบบดังกล่าวแสดงออกให้เห็นถึงอิทธิพลของการแต่งกายตะวันตก
(ที่มา : Thai Costume Committee, The National Identity Office, 2000)

ภาพที่ 4 (ซ้าย) วัฒนธรรมการแต่งกายและการประดับตกแต่งร่างกายตามแบบอย่างของชาวตะวันตกผสมผสานกับเอกลักษณ์ของไทย
(ขวา) พระราชพิธีอภิเษกสมรสระหว่างสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา กับหม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณี ทรงฉลองพระองค์แบบไทยประยุกต์
(ที่มา : Kurowat, 1997)

ภาพที่ 5 (ซ้าย) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงฉลองพระองค์แบบไทยประยุกต์ พระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงสวมสร้อยพระศอกเพชรออกแบบตามอย่างจากอิทธิพลตะวันตก

(ขวา) สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงรัดเกล้าลาวดลลายไทยและทรงสร้อยพระศอกลาวดลลายโรโกโก ศิลปะศตวรรษที่ 20

(ที่มา : Meylan, 2014)

ผลการวิจัย

การเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของกรุงรัตนโกสินทร์ ตลอดระยะเวลากว่า 200 ปี ปรากฏความรู้ที่ฝังลึกในผลงานศิลปกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานประณีตศิลป์เครื่องประดับ แสดงออกถึงมิติการสร้างสรรค์ที่สะท้อนภูมิปัญญาและความคิดอ่านของคนในชาติ กอปรกับภาพลักษณ์แห่งยุคสมัย (ยุคก้าวสู่ความทันสมัย และยุคสมัยใหม่สมัยนานาชาติ) คือ สิ่งกำหนดรสนิยมและสุนทรียภาพการออกแบบ จากการศึกษาและรวบรวมประวัติศาสตร์การใช้เครื่องประดับและการประมวลหลักฐานเชิงประจักษ์ทั้งหลาย สามารถนำมาจัดการเป็นความรู้ชัดแจ้ง พร้อมสรุปผลเป็นทฤษฎีฐานรากสำหรับการออกแบบเครื่องประดับไทยร่วมสมัย มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่ การออกแบบรูปลักษณ์และประโยชน์ใช้สอยใหม่ ซึ่งองค์ประกอบทั้งสองมีตัวแปร คือ ปรัชญาสุนทรียศาสตร์ ที่ทำให้เกิดการสังเคราะห์คตินิยมเปลี่ยนแนว หากสามารถตีความกลวิธีในการใช้ตัวแปรดังกล่าวได้ เราอาจเข้าใจกลวิธีการสร้างสรรค์รูปแบบเครื่องประดับในแต่ละช่วงระยะเวลาได้อย่างกระจ่างมากยิ่งขึ้น

1. กลวิธีเปรียบเทียบเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์

การหยิบยกตัวแปรคือปรัชญาสุนทรียศาสตร์ของยุโรป นับตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 19-20 มาใช้เป็นกลวิธีเปรียบเทียบสถานการณ์เพื่อการวิเคราะห์และแปลความหมายของแบบแผนการสร้างสรรค์เครื่องประดับในแต่ละช่วงระยะเวลา มีประเด็นสำคัญร่วมกันสิ่งหนึ่ง คือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่งผลต่อแบบแผนการสร้างสรรค์ศิลปะ รวมทั้งทัศนคติรสนิยม และวิถีชีวิต ติดตามไปโดยลำดับ สังเกตได้จาก

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขนานใหญ่ทั่วทวีปยุโรปในปี ค.ศ. 1848 ประกอบกับความอ่อนแอของศิลปะแบบหลักวิชา (academic art) ทำให้กระแสศิลปะสมัยใหม่ (modern art) เจริญเติบโต จะเห็นได้ว่าบทบาทสำคัญของศิลปกรรม นับตั้งแต่ช่วงกลางศตวรรษที่ 19 ได้แก่ ลัทธินีโอ-คลาสสิก (Neo-Classicism) โรแมนติกซิสซึม (Romanticism) และเรียลลิสซึม (Realism) มีส่วนในการกฤษฎางให้ความเป็นประเพณีเดินทางสู่ความเป็นสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลงานในสมัยโรแมนติกตอนปลายที่ปลุกเร้าให้สุนทรียศาสตร์แห่งศตวรรษที่ 20 เกิดการก่อร่างสร้างตน เช่น การปฏิเสธประเพณีนิยมการวาดภาพทิวทัศน์ด้วยการใช้รูปร่าง รูปทรง หรือกำหนดสัดส่วนองค์ประกอบตามหลักการวาดภาพเหมือนจริงหรือความเป็นไปตามธรรมชาติ แต่กลับใช้เพียงสี กำหนดการแสดงออกของทิวทัศน์ บรรยากาศ และแสง ให้เป็นไปตามความรู้สึกหรือสัมผัสเพื่อสื่อสารถึงมโนทัศน์ที่อยู่นอกเหนือจากการรับรู้ทางสายตา (Lacayo, 2007) หรือ ศิลปะอิมเพรสชันนิซึม (Impressionism) ที่มุ่งเน้นคุณภาพของจิตรกรรมโดยการวาดสีด้วยพู่กันเพื่อให้เกิดการแปรผันของแสงโดยแสดงออกถึงผลลัพธ์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของเวลา รวมถึงการสื่อสารเนื้อหาของจิตรกรรมที่พรรณนาถึงเรื่องราวธรรมดาอันสื่อสารถึงความงามจากความสามัญ ตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนถึงการขบถต่อการออกแบบการสร้างสรรค์ทัศนศิลป์ที่เมื่อครั้งอดีตประเพณีนิยมของงานศิลปกรรมผูกติดกับการนำเสนอความงามในรูปแบบอุดมคติ

จึงกล่าวได้ว่าวิสัยทัศน์ของสุนทรียศาสตร์นับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา คือกลไกขับเคลื่อนปรากฏการณ์ทางศิลปะแก่ศิลปินและนักออกแบบรุ่นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นแนว

ความคิดสร้างสรรค์เชิงปฏิบัติ หรือการผลักดันให้การสร้างสรรค์ศิลปกรรมเป็นอิสระต่อหลักเกณฑ์การแสดงความจริงตามคตินิยมของทัศนศิลป์ดั้งเดิม อีกตัวอย่าง คือ ลัทธิคิวบิสม์ (Cubism) รูปแบบทางศิลปะของศตวรรษที่ 20 ที่ทำลายโครงสร้างการสร้างศิลปกรรมแบบเก่าอย่างสิ้นเชิง ด้วยศิลปินมีความเชื่อมั่นว่าโลกแห่งความจริงไม่ควรปรากฏอยู่บนพื้นระนาบเท่านั้น ศิลปินพยายามผลักดันให้ความจริงแสดงออกผ่านรูปทรงเรขาคณิต พร้อมค้นหาโครงสร้างแยกย่อยเพื่อนำมาประกอบให้เข้ากันใหม่โดยมุ่งหวังให้เกิดการมองเห็นวัตถุทั้งสองด้านในคราวเดียว วิธีการของคิวบิสม์จึงสื่อสารถึงโลกความจริงด้วยการเชื่อมโยงสู่ความคิดและความรู้สึกได้มากกว่าการมุ่งเน้นรายละเอียดที่มาจากธรรมชาติซึ่งมักถูกถ่ายทอดในลักษณะสองมิติและมองเห็นได้แค่ด้านเดียว

สาระของศิลปะจักอยู่ในวัตถุธาตุมิใช่การเลียนแบบวัตถุ (Thuillier, 2004) เมื่อกระแสความคิดและการวินิจฉัยถึงคุณค่าของผลงานศิลปะสมัยใหม่หลุดพ้นจากเกณฑ์การแสดงออกถึงความจริงที่มาจากรูปลักษณ์ กอปรกับการใช้มโนทัศน์และความรู้สึกสื่อสารถึงสภาวะแห่งโลกทัศน์ตามแบบอย่างเฉพาะบุคคล สนับสนุนให้เกิดลัทธิทางศิลปะจำนวนมากและมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ด้วยศิลปินสามารถนำเสนอเทคนิค วิธีการ และอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้อย่างหลากหลาย เช่น ศิลปะนามธรรม (Abstract) เป็นศิลปะที่มีลักษณะไร้รูปแบบตายตัวและไร้รูปธรรม ชี้ให้เห็นการละทิ้งค่านิยมในการสร้างสรรค์ภาพให้มีความสมจริง อาจแสดงรูปธรรมไว้เพียงบางส่วนด้วยรูปทรงอิสระ (Gersh-Nesic, 2019)

สรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการสร้างสรรคและรูปแบบศิลปกรรมตามแนวปรัชญาสุนทรียศาสตร์ของยุโรปนับตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 19-20 สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเนื้อหา และการเปลี่ยนแปลงการแสดงออก ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่าศิลปะปฏิเสธเนื้อหา ด้านการรับใช้ศาสนาหรือพระเจ้าและมุ่งสู่เนื้อหาที่มีความสามัญธรรมดาเพื่อเปิดเผยให้เห็นถึงความเป็นปุถุชน ส่วนการแสดงออกด้วยการสรรหาเทคนิค วัสดุ และวิธีการนำเสนอเพื่อเผยแพร่ผลงานศิลปกรรมสู่สาธารณชน กลับเป็นข้อจรรยา การเปลี่ยนแปลงทั้งสองส่วนสะท้อนให้เห็นว่ามิใช่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่งผลกระทบต่อศิลปะ แต่การเปลี่ยนแปลงของศิลปะก็ส่งผลกระทบต่อสังคมเช่นกันมนุษย์สามารถเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสร้างสรรค์เพื่อการก่อรูปทางสังคม เนื้อหา และการแสดงออก ศิลปะร่วมสมัย

จึงไม่ต้องการสื่อสารให้ศิลปะเป็นเพียงวัตถุแห่งความรื่นรมย์เท่านั้น หากเป็นการกระทำที่กำหนดให้มีผลสะท้อนทางสังคม การเมืองการปกครอง การศึกษา เศรษฐกิจ และอื่น ๆ

2. กลวิธีเปลี่ยนแปลงคตินิยมและผลของการสร้างสรรค์

การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาและการแสดงออกส่งผลให้เครื่องประดับจำนวนมากไม่น้อยลดรายละเอียดของลวดลายแบบประเพณีอันผูกติดกับความงามเชิงอุดมคติ หรือปฏิเสธลวดลายธรรมชาติที่วิจิตรเพื่อแสดงออกถึงความงามที่มาจากความสามัญ ตลอดจนให้ความสำคัญกับศิลปะตัวอักษรที่มีรูปทรงเรขาคณิต ด้วยทัศนคติการออกแบบสมัยใหม่เชื่อว่ารูปทรงนามธรรมนำพาความคิดและความรู้สึกได้มากกว่าการเน้นรายละเอียดที่มาจากการเลียนแบบวัตถุเหมือนจริง อีกหนึ่งตัวอย่างที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการสั่งซื้อและผลิตเครื่องประดับจากต่างประเทศ รวมทั้งมีชาวต่างชาติมาเปิดห้างร้านจำหน่ายเครื่องประดับอัญมณี โดยเฉพาะเครื่องเพชรและเครื่องแต่งตัว อาทิ ห้างกราลีต ห้างทองเยอรมัน นอกจากนี้ยังมีห้างแฮร์รี่ เอ แบดแมน ห้างยอนแซมสัน ฯลฯ จึงเห็นได้ว่าสยามปรากฏวิสัยทัศน์ทางการค้าที่เปิดกว้าง ส่อแสดงให้เห็นถึงความพร้อมในการถ่ายเทวัฒนธรรม ด้วยเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงทำให้เครื่องประดับที่เคยเป็นวิถีแห่งการระบุสถานภาพ มีหน้าที่ใหม่เพื่อตอบสนองวิถีชีวิตเสรี ความพึงพอใจ หรือกระแสแฟชั่นสากล และบทบาทอันแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการการใช้เครื่องประดับมูลค่าสูง กระจายความนิยมจากกลุ่มสังคมชั้นสูงสู่ประชาชนทั่วไป รวมถึงพฤติกรรมการใช้เครื่องประดับที่เปลี่ยนไป เช่น การสวมใส่เครื่องประดับหลายชิ้นพร้อมกันแต่เป็นชุด การออกแบบเดียวกัน อีกทั้งยังมีการขยายผลการผลิตเครื่องประดับสู่ระดับอุตสาหกรรม การทดลองนวัตกรรมวัสดุและเทคโนโลยีการเจียระไนด้วยเครื่องมือทันสมัยและมีประสิทธิภาพ เป็นต้น ตัวอย่างผลงานกำไลมาศทองคำที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแก่เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์สดับ ลดาวัลย์ (ภาพที่ 6 (ซ้าย)) ออกแบบเป็นรูปตะปูไขว้กัน รูปทรงของกำไลปรากฏอักษร S (สดับ) เมื่อพลิกข้อมืออีกด้านปรากฏอักษร C (จุฬาลงกรณ์) และข้อความที่สลักด้านบนมาจากบทกลอนพระราชนิพนธ์ สิ่งที่ทำให้กำไลทองวงนี้มีชื่อมากที่สุดในการบรรดาเครื่องประดับสูงค่าแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ไม่ใช่ราคา แต่เป็นการออกแบบจากเนื้อหาของความรักส่วนพระองค์ซึ่งอยู่นอกเหนือแบบแผนการสร้างสรรคในรูปแบบประเพณีนิยม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระปรีชาญาณสนับสนุนแนวทางการเรียนการสอนด้านศิลปะ เนื่องด้วยพระองค์มีพระวิสัยทัศน์ว่าราชอาณาจักรสยามจะเจริญเติบโตทัดเทียมอารยประเทศต่าง ๆ ได้ก็ด้วยมีศิลปะเป็นถ้อยแถลงของอารยธรรม ดังนั้น เมื่อปี พ.ศ. 2466 ทรงมีพระราชดำริว่าจางนายคอร์ราโด เฟโรซี (ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี) ประติมากรชาวอิตาลี ให้เข้ารับราชการตำแหน่งช่างปั้นประจำกรมศิลปากร ซึ่งต่อมาท่านเป็นผู้มีคุณูปการต่อการศึกษาด้านวิชาการศิลปะของสยามประเทศ อีกทั้งเป็นผู้ผลักดันการก่อตั้งโรงเรียนประณีตศิลปกรรมขึ้นในปี พ.ศ. 2477 มุ่งเน้นวิธีวิจัยเชิงสร้างสรรค์ การวางรากฐานด้านการศึกษาศิลปะควบคู่กับความเคารพในจิตวิญญาณดั้งเดิมของชนชาติเช่นนี้ ทำให้เราเรียนรู้ว่าศิลปะทุกแขนงในแต่ละยุคสมัยมีพัฒนาการและผสมผสานกันอย่างไม่เอกภาพ ตัวอย่างที่เห็นเป็นที่ประจักษ์ได้แก่ กลุ่มสตรีสยามนุ่งโจงกระเบนกับเสื้อระบายลูกไม้แบบตะวันตกซึ่งเว้าคอดีกว่าเดิม พร้อมมีผ้าสไบคาดไหล่เพื่อกลัดเข็มกลัดหรือนิยมสวมสร้อยคอไข่มุกร้อยสั้นยาวเรียงกันหลายสายตามความเหมาะสมกับเสื้อผ้าและทรวดทรง รวมถึงการที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวัลลภาเทวี ทรงเป็นผู้ริเริ่มการสวมเครื่องประดับคาดศีรษะ (ภาพที่ 6 (ขวา)) จนเกิดเป็นที่นิยมของสตรีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และยังทรงมีความคิดที่ล้ำสมัยกว่าสตรีไทยในยุคหนึ่ง เป็นต้น ส่วนเครื่องประดับประเพณีนิยม เช่น ตุ่มหุระย้า พวงเต่าร้าง กำไลหวับัว แหวนพญานาค มณฑป กลายเป็นของล้ำสมัยแทบไม่หลงเหลือให้เห็นอีก ดังตัวอย่างของภาพที่ 7 (ซ้าย) แหวนทองร่วมสมัยลงยาประดับเพชรที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานแด่ผู้ร่วมงานพระราชพิธีอภิเษกสมรสระหว่างสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา กับหม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณี โดยสลักข้อความว่า “อภิเษก” บนด้านที่ลงยาสีเขียว เนื่องจากวันพุธคือวันประสูติสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ และ “สมรส” บนด้านที่ลงยาสีชมพูอันหมายถึงวันอังคารที่เป็นวันประสูติหม่อมเจ้าหญิงฯ พร้อมด้วย “2461” ที่ทองแหวนด้านใน หรือเข็มกลัดสังฆีลของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี แม้จะถูกออกแบบให้เป็นรูปลักษณ์ของตัวอักษร หากเส้นสายบ่งบอกถึงบุคลิกภาพที่อ่อนหวานและอ่อนช้อยอันเป็นเนื้อหาของความรู้สึกเชิงนามธรรม (ภาพที่ 7 (ขวา))

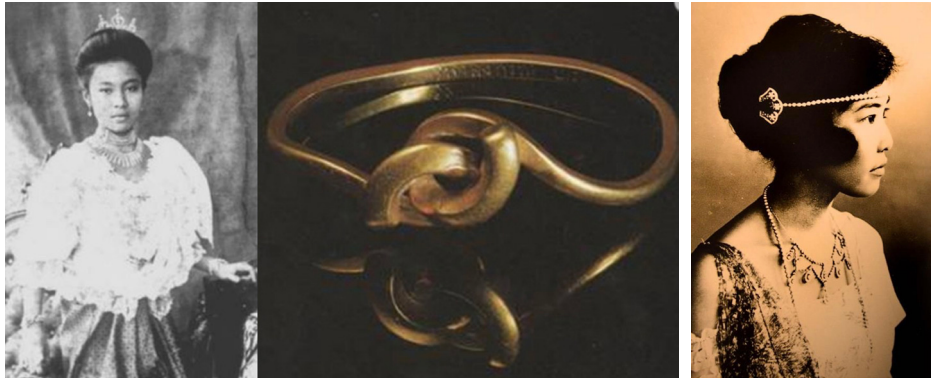
จนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 การสวมใส่เครื่องประดับลดจำนวนขึ้นลงกว่าสมัยก่อนหน้า ผู้คนไม่นิยมสวมใส่เครื่องเพชรและ

ทองแต่หันมานิยมวัสดุสมัยนิยม เช่น นาก แก้ว หินสี และพลาสติกสีสดใสตามแบบอย่างดาราดาราภาพยนตร์ชาวอเมริกัน ซึ่งการนำเสนอเทคโนโลยีการผลิตหรือวัสดุเชิงสร้างสรรค์สำหรับผลงานเครื่องประดับดังกล่าว ถือเป็นการท้าทายขนบธรรมเนียมการใช้เครื่องประดับโบราณที่นิยมประเมินคุณค่าของผลงานด้วยวัสดุมูลค่าสูง แบบแผนการสร้างสร้อยร่วมสมัยได้นำเสนอผลงานในฐานะศิลปะวัตถุเพียงเท่านั้น หากขยายผลความคิดสร้างสรรค์ของศิลปินและนักออกแบบอย่างไรซ์ดจังกัด ท้ายที่สุดนับตั้งแต่ช่วงการเสด็จขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล (รัชกาลที่ 8) แม้จะอยู่ในช่วงที่ค่อนข้างสั้น คือ พ.ศ. 2477-2489 ลักษณะของวิถีชีวิตของชาวไทยมีความเป็นสากลเต็มที่ การละทิ้งรูปแบบดั้งเดิมเพื่อเสริมสร้างความสอดคล้องกับการแต่งกายลักษณะสากลทำให้ความเป็นประณีตศิลป์เสื่อมถอย กอปรกับเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าลดทอนทักษะฝีมือมนุษย์ที่วิจิตรบรรจง เครื่องประดับประเพณีปรากฏในหมู่ผู้คนที่แต่งตัวในงานราชพิธีสำคัญ ๆ และงานบุญ จึงเป็นที่น่าเสียดายที่เครื่องประดับโบราณหลายชิ้นถูกสลายรูปแบบ บ้างถูกแยกวัสดุไปประกอบตามรูปแบบตะวันตกหรือกลายเป็นสมบัติสำหรับนักสะสม

ความก้าวหน้าในรัชสมัยของรัชกาลที่ 9 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นยุคแห่งความคิดสร้างสรรค์ การยกระดับรูปแบบการศึกษาศิลปะตามหลักวิชาจากโรงเรียนประณีตศิลปกรรมมาเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากร นับเป็นการแสดงวิสัยทัศน์ด้านศิลปะร่วมสมัยของประเทศอย่างแท้จริง ทั้งยังมีการจัดนิทรรศการศิลปกรรมแห่งชาติครั้งแรกในปี พ.ศ. 2492 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่ประเทศต่าง ๆ ในแถบตะวันออกพยายามผลักดันตนเองให้มีความทันสมัยทัดเทียมประเทศแถบตะวันตก พร้อมกับความก้าวหน้าของระบบสารสนเทศที่แพร่กระจายเชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก สร้างการรับรู้เหตุการณ์ที่รวดเร็วทันทั่วถึง ตลอดจนค่านิยมและวัฒนธรรมบางอย่างที่ครอบคลุมไปทั่วโลก ทำให้นานาประเทศมีความเป็นหนึ่งเดียว ดังนั้น การวิวัฒนาการของระบบโลกรัฟวมแดนย่อมทำให้ประเทศไทยในซีกโลกตะวันออกอยู่ร่วมสมัยเดียวกันกับวิทยาการความรู้ของตะวันตก ด้วยผลของการจัดระเบียบความรู้อันแสดงวัฒนธรรมและพัฒนาการของรสนิยมในแต่ละช่วงเวลา มีส่วนกระตุ้นกระแสดความคิดในข้อวินิจฉัยใหม่ของแบบแผนการสร้างสร้อยผลงานเครื่องประดับไทยให้หลุดพ้นจากเกณฑ์การแสดงออกถึงความจริงที่มาจากรูปลักษณ์อย่างสมบูรณ์แบบ คตินิยม

เปลี่ยนแนวของเครื่องประดับไทยร่วมสมัยอาศัยผลการจัดการความรู้แบบผังลิกให้เกิดความรู้ชัดแจ้ง เอื้อให้เกิดวิธีการออกแบบด้วยการใช้โมโนโทนและความรู้สึกสื่อสารถึงสภาวะแห่งโลกทัศน์ตามแบบอย่างเฉพาะบุคคล สนับสนุน

ให้เกิดรูปแบบและประโยชน์ใช้สอยใหม่จำนวนมากมาย ด้วยกลุ่มศิลปินหรือนักออกแบบเครื่องประดับผู้บุกเบิกสามารถนำเสนอเทคนิค วิธีการ และอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์คุณค่าของผลงานได้อย่างหลากหลาย

ภาพที่ 6 (ซ้าย) กำไลมาศทองคำที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแก่เจ้าจอมหม่อมราชวงศ์สดับ ลดาวัลย์

(ขวา) พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวัลลภาเทวี ทรงเป็นผู้ริเริ่มการสวมเครื่องประดับคาดศีรษะ

(ที่มา : Thai Historical Archives, 2020)

ภาพที่ 7 (ซ้าย) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานแหวนทองร่วมสมัยลงยาประดับเพชรแด่ผู้ร่วมงานพระราชพิธีอภิเษกสมรสระหว่างสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชาภิเษกเจ้าหญิงรำไพพรรณี

(ขวา) เข็มกลัดสังฆผลิตของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี

(ที่มา : The Fine Arts Department, 1992)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากเป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่เริ่มต้นจากการค้นคว้าข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์มุ่งเน้นผลงานประณีตศิลป์เครื่องประดับไทยอันเป็นความรู้แบบผังลิกเพื่อพิสูจน์สมมติฐานแบบแผนการสร้างสรรค์และประมวลผลเป็นทฤษฎีสำหรับใช้อธิบายปรากฏการณ์เฉพาะกิจ ตลอดจนผลลัพธ์อันแสดงออกถึงประสบการณ์

ทางสุนทรียะ การแสวงหาประเด็นของพัฒนาการการออกแบบเครื่องประดับไทยร่วมสมัยหรือการเรียนรู้วัฒนธรรมศิลป์ผ่านเครื่องประดับสามารถอธิบายถึงภูมิปัญญาและนวัตกรรมระหว่างมนุษย์กับวัตถุ ซึ่งการค้นพบข้อสรุปของการออกแบบนั้นเอื้อประโยชน์ใช้สอยทางด้านร่างกายและจิตใจโดยปราศจากฐานันดรศักดิ์หรือชนชั้นวรรณะ ด้วยเหตุดังกล่าว การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากจึงเป็นกระบวนการ

ศึกษาที่มีความท้าทายและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการสร้างองค์ความรู้ที่ชัดเจน สามารถเพิ่มพูนศักยภาพในการนำมาปรับใช้กับสิ่งที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ได้แก่ การศึกษาเศรษฐกิจกระแสใหม่ หรืออื่น ๆ เพื่อประกอบการมองโลกเชิงระบบ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของกรุงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบันเข้าสู่สังคมยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลกระทบต่อวงการการศึกษา ด้านศิลปะและการออกแบบไทยเป็นอันมาก ทำให้สถาบันการศึกษาและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ต้องปรับปรุงหลักสูตร ปฏิรูปการเรียนการสอน และแนวปฏิบัติให้ทันสมัย มีการจัดการความรู้ให้เท่าทันกับประเทศต่าง ๆ แถบตะวันตก นับตั้งแต่การผลิตตำรา หนังสือ และอื่น ๆ การจัดการดังกล่าวถือเป็นหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาในฐานะศูนย์กลางองค์ความรู้ เป็นสถานที่บ่มเพาะปัญญาชนให้มีความเป็นผู้ดำเนินการวิจัย นวัตกรรม และงานสร้างสรรค์ ตลอดจนสร้างความเข้มแข็งแก่ทรัพยากรบุคคลเพื่อขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติให้ทันต่อยุคสมัย มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ดังนั้น ทฤษฎีฐานรากสำหรับการออกแบบเครื่องประดับไทยร่วมสมัยจึงมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดเสรีภาพทางสร้างสรรค์ เนื่องจากธรรมชาติของศิลปะและการออกแบบมีอิสระที่จะสะท้อนความเป็นไปของโลก การจำกัดนิยามของผลงานการออกแบบเพียงเพื่อความสะดวกในการใช้สอยทางกายนั้นเสมือนการจำกัดว่า ศิลปะต้องเกิดขึ้นเพื่อการรับใช้ศิลปะเท่านั้น เช่นเดียวกับแบบแผนการสร้างสรรค์ของสุนทรียศาสตร์ของยุโรปปลายศตวรรษที่ 19-20 คือจุดเปลี่ยนทางความเชื่อที่ทำให้เราเห็นถึงการปฏิวัติเนื้อหาและการแสดงออกของศิลปะและการออกแบบเครื่องประดับสมัยนิยม จึงเห็นได้ว่าทฤษฎีฐานรากจะสามารถผลิตศิลปินและนักออกแบบเครื่องประดับให้ทำหน้าที่สร้างสรรค์ประโยชน์การใช้สอยเครื่องประดับในรูปแบบใหม่ ๆ สามารถตอบสนองวิถีชีวิตและรสนิยมของผู้คนในปัจจุบันอย่างเหมาะสม อาทิ การออกแบบผลงานเครื่องประดับให้มีความงามสอดคล้องกับพฤติกรรมและวิถีชีวิตประจำวัน การศึกษาถึงระดับจิตวิทยาหรือการสร้างความรู้สึกระหว่างวัตถุกับผู้สวมใส่ในระดับที่ลึกซึ้ง การยกระดับคุณค่าของวัตถุให้อยู่เหนือมูลค่า หรือการออกแบบเครื่องประดับที่ไม่ให้หลักฐานอันบ่งบอกสถานภาพทางสังคมหรือการเมืองการปกครองเพียงอย่างหนึ่งอย่างใดเท่านั้น

การถ่ายทอดความรู้ของทฤษฎีฐานรากสำหรับการออกแบบเครื่องประดับไทยร่วมสมัยส่งผลดีต่อชุมชนและสังคม

โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการชุมชน ด้วยสร้างเสริมให้เกิดการตระหนักรู้ในภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ของชนชาติ และส่งเสริมให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่ประยุกต์กับทุนทางวัฒนธรรม นับเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ อีกทั้งยังสามารถนำไปใช้ขยายผลในแง่การวิจัยนวัตกรรมเพื่อเทคโนโลยีการผลิต อันหมายถึงความก้าวหน้าในการบูรณาการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์เพื่อแสวงหาเทคนิคหรือการค้นคิดวัสดุใหม่ ๆ ด้วยเหตุของการเปลี่ยนแปลงงานเครื่องประดับจากประเพณีนิยมสู่เครื่องประดับยุคร่วมสมัย การคำนึงถึงการประยุกต์เทคนิคประณีตศิลป์โบราณให้เรียบง่ายขึ้นด้วยการลดทอนลดทลายให้มีความละเอียดน้อยลง แต่ทดแทนด้วยศักยภาพและปริมาณของการผลิต นอกจากนี้ยังหมายรวมไปสู่การพัฒนาคุณภาพการวิจัยด้วยการค้นคว้าวัสดุทดแทนทรัพยากรที่มีค่าซึ่งกำลังสูญสิ้นและหายาก การลดขั้นตอนกระบวนการผลิต ตลอดจนการออกแบบกระบวนการหรือเครื่องมือเครื่องจักรทันสมัยสามารถผลิตผลงานได้เป็นจำนวนมากในระยะเวลาที่จำกัด จึงเป็นที่ประจักษ์ได้ว่าการถ่ายทอดหน้าที่ของศิลปะหรือการออกแบบโดยมุ่งเน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์และกระตุ้นสติปัญญาต่อผู้สวมใส่จะเป็นประเด็นที่ยิ่งใหญ่และบทบาทของศิลปินหรือนักออกแบบกลับกลายเป็นเพียงสื่อกลางอันนำพาผู้คนด้วยรูปลักษณ์ เครื่องมือ และวิธีการอันน่าอัศจรรย์ที่แตกต่างกันออกไป

ข้อเสนอแนะ

ทฤษฎีฐานรากสำหรับการออกแบบเครื่องประดับไทยร่วมสมัยให้ข้อคิดในเรื่องการ “เรียนอดีต” และ “รู้อนาคต” โดยแสดงออกถึงสาระสำคัญของวิธีการดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย และการอภิปรายผล สื่อสารให้ผู้อ่านตระหนักถึงคุณประโยชน์ของโลกทัศน์เชิงประวัติศาสตร์ หากพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไป องค์ประกอบที่สำคัญ จำนวน 2 ส่วน ของทฤษฎีฐานราก อันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงส่งผลต่อการออกแบบรูปลักษณ์และประโยชน์ใช้สอยใหม่ มีตัวแปรคือปรัชญาสุนทรียศาสตร์ที่ทำให้เกิดการสังเคราะห์คตินิยมเปลี่ยนแนวของการสร้างสรรค์ จึงเห็นได้ว่าทฤษฎีฐานรากในฐานะผลการวิจัยแสดงสาระสำคัญแห่งการเปลี่ยนแปลงสามารถนำไปใช้เพื่อขยายผลต่อเนื่องไปถึงสุนทรียศาสตร์แห่งศตวรรษที่ 21 อีกด้วย เนื่องจากศาสตร์ด้านศิลปะและการออกแบบปัจจุบันถือเป็นสาขาการศึกษาที่มีพลวัตสูงที่สุดอยู่ในช่วงเวลาแห่งเสรีภาพในการสร้างแรงบันดาลใจ

ที่ไร้ขอบเขตและเปิดโอกาสให้มีการถกเถียงทางวิชาการอย่างเข้มข้น ด้วยเหตุนี้ แบบแผนการสร้างสรรคในอนาคตจึงให้ความหมายต่อการมีส่วนร่วมระหว่างมนุษย์กับงานศิลปะหรือการออกแบบ มนุษย์สามารถพัฒนาความรู้ ทักษะคติ ค่านิยม หรือศรัทธาอันนับเป็นการยกระดับสติปัญญาอย่างแท้จริง ดังคำกล่าวของ เบเนดโต โครเซ (Benedetto Croce) นักปรัชญาสุนทรียศาสตร์คนสำคัญของศตวรรษที่ 20 สัญชาติอิตาลี ผู้เป็นแรงบันดาลใจแก่นักปรัชญาสุนทรียศาสตร์แห่งศตวรรษที่ 21 อีกหลายท่าน ทั้งยังเป็นนักประวัติศาสตร์และการเมือง เคยกล่าวไว้ว่าแบบแผนของการสร้างสรรคคือหัวใจที่บริสุทธิ์และอยู่เหนือความคิดส่วนอื่น ๆ ทั้งหมด ศิลปินจึงมีหน้าที่ประดิษฐ์รูปแบบที่สมบูรณ์แบบแก่ผู้เสพ เนื่องด้วยความงามคือพื้นฐานของการสร้างจินตภาพภายในจิตใจ กระตุ้นจินตนาการ และท้าทายสัญชาตญาณให้ออกแบบแนวความคิดและวิธีการนำเสนอใหม่ ๆ (Parsons, 2008) เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงนิยาม วัตถุประสงค์ การรับรู้ความหมาย และขอบเขตการสวมใส่ใช้สอยเครื่องประดับร่วมสมัยที่ไร้กฎเกณฑ์ นับเป็นความรู้ชัดแจ้งที่กำลังก่อตัวอย่างสมบูรณ์ในสังคมไทยหลังสมัยใหม่ ซึ่งนักวิชาการศิลปะและการออกแบบเครื่องประดับไทยพยายามปรับปรุงและพัฒนาการจัดการความรู้เพื่อตอบสนองแนวความคิดที่ปรากฏใหม่ของศิลปินหรือนักออกแบบตลอดระยะเวลาหลังจากมหาวิทยาลัยศิลปะแห่งแรกถือกำเนิด อีกหนึ่งตัวอย่างที่ดีของคำวิพากษ์โดยนักปรัชญาสุนทรียศาสตร์หลังสมัยใหม่ผู้มีชื่อเสียงอาร์เธอร์ โคลแมน ดันโต (Arthur Coleman Danto) ได้ตั้งคำถามถึงคุณค่าของศิลปะว่า ศิลปะนั้นมีคุณค่าหรือความดีงามเพื่ออะไรและมีประโยชน์เช่นใด คำถามดังกล่าวสะท้อนถึงเป้าหมายในการสร้างสรรคผลงานศิลปะแขนงต่าง ๆ อาจไม่จำเป็นต้องเปิดเผยคุณค่าในทางหนึ่งทางใดแต่อาจหมายถึงความเป็นอิสระ และปัญหาของงานศิลปะมีใช้ปัญหาที่มาจากปรัชญา แต่รูปลักษณะคือการแก้ข้อกังขาของจินตนาการ (Danto, 1989) จึงปฏิเสธไม่ได้ว่า แม้ปรัชญาสุนทรียศาสตร์จะเจริญเติบโตก้าวหน้าอย่างไร หากผลงานศิลปะและการออกแบบที่ดียังคงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการแสดงออกทางรูปธรรมด้วย ซึ่งหนีไม่พ้นหลักการทางองค์ประกอบศิลป์เพื่อสื่อสารถึงความรู้สึกทางนามธรรม

ท้ายที่สุดทฤษฎีฐานรากสำหรับการออกแบบเครื่องประดับไทยร่วมสมัยสามารถสร้างคุณประโยชน์ต่อแบบแผน

การสร้างสรรคที่ไม่มีขอบเขต กอปรกับการประจักษ์ถึงอุดมคติในการใช้เครื่องประดับของคนไทยจากอดีตสู่สังคมร่วมสมัย แสดงให้เห็นถึงความต้องการของมนุษย์ในยุคสมัยต่าง ๆ ที่มีรสนิยมในการใช้รูปแบบเครื่องประดับที่หลากหลาย รวมทั้งเนื้อหาและวัสดุแบบใหม่ ๆ หากยังไม่สามารถสังเคราะห์ผลการวิจัยหรือข้อสรุปสำหรับวิธีการสร้างและรักษาเอกลักษณ์สำหรับการออกแบบเครื่องประดับไทยร่วมสมัยได้ แม้ว่าสังคมสมัยปัจจุบันมุ่งเน้นการแสดงคุณค่าของความคิดอ่านที่เปลี่ยนแปลงไป แต่อีกนัยหนึ่งย่อมหมายถึงคุณค่าของวัฒนธรรมโบราณจะลดลงจากเดิมจะเห็นได้จากการพัฒนาทางรูปแบบของเครื่องประดับไทยแห่งอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปินหรือนักออกแบบยุคสังคมโลกาภิวัตน์มักแสดงความรู้ในการสร้างสรรคที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสค่านิยมแบบมวลชนเป็นอันมากสืบเนื่องมาจากการถ่ายเทและเลื่อนไหลทางวัฒนธรรม อันมีส่วนสำคัญในการทำลายลักษณะเฉพาะชนชาติอย่างยากที่จะหลีกเลี่ยง อย่างไรก็ตามย่อมปฏิเสธไม่ได้ถึงแบบแผนการสร้างสรรคและกระบวนการแสดงออกของศิลปินหรือนักออกแบบของแต่ละชนชาติยังต้องแสดงลักษณะความเป็นเอกลักษณ์ ทั้งนี้ก็เพื่อการรักษาคุณค่าของภูมิปัญญา เนื้อหาด้านจิตใจ และปรัชญาแห่งจิตวิญญาณของบรรพบุรุษอันเป็นคุณลักษณะของมนุษย์ผู้สร้างสรรคผลงานศิลปะ

References

- Art and Culture Editorial Board. (1997). Fashion in the royal court when Siam embraced westernization: 100 years of modernization (แฟชั่นราชสำนักเมื่อสยามแต่งฝรั่ง 100 ปี Modernization). *Art and Culture*, 18(10): 76-86.
- Art and Culture Editorial Board. (2017). **April 21, B.E. 2325: King Rama I Ordered the City Pillar Laying Ceremony (21 เมษายน พุทธศักราช 2325 : รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้ทำพิธีวางเสาหลักเมือง)**. [Online]. Retrieved February 28, 2022 from https://www.silpa-mag.com/this-day-in-history/article_8473
- Art and Culture Editorial Board. (2019). **King Rama IV's Proclamation on the Proper Use of "Wearing" (รัชกาลที่ 4 ออกประกาศ ควรใช้คำว่า "ใส่" ให้ถูกต้อง)**. [Online]. Retrieved August 9, 2023

- from https://www.silpa-mag.com/culture/article_35837
- Danto, A. C. (1989). **Connections to the World: The Basic Concepts of Philosophy**. NY: Harper and Row.
- Department of Industrial Promotion, Ministry of Industry. (2007). **Article: Rattanakosin Goldware** (บทความ : เครื่องทองรัตนโกสินทร์). [Online]. Retrieved February 28, 2022 from <https://www.ryt9.com/s/ryt9/114485>
- Duke, Pensri. (1999). **Foreign Affairs and Thailand's Independence and Sovereignty: From the Reign of King Rama IV to the End of Field Marshal P. Phibunsongkhram's Era** (การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย (ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ถึงสิ้นสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม)). Bangkok: Tex and Journal Publication.
- Gersh-Nesic, B. (2019). **Origins and Schools of Abstract Art: Art Without a Subject**. [Online]. Retrieved March 9, 2022 from <https://www.thoughtco.com/what-is-abstract-art-183186>
- Kasetsiri, Charnvit, La-ongsri, Kanchanee, Puaksom, Chanida, Ruangsilp, Bhawan, Nibhatsukit, Warangkana, Jansaeng, Apiradee, Sriudom, Kanthika, Povatong, Pirasri, Vilaithong, Villa, Jewachinda Meyer, Morakot, & Chanamun Cole, Sopha (Trans.). (2013). **Thailand: A Short History** (ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป). Bangkok: The Foundation for The Promotion of Social Science and Humanities Textbooks Project.
- Kurowat, Puangpaka. (1997). **Costume History Guide, Revised and Additional Edition** (คู่มือประวัติเครื่องแต่งกาย ฉบับปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติม) (5th ed.). Bangkok: Ruamsarn.
- Lacayo, R. (2007). **The Sunshine Boy: A Vast New Show Illuminates J.M.W. Turner, The Man Who Took British Painting into the Light**. Time Magazine. [Online]. Retrieved March 7, 2022 from <http://content.time.com/time/subscriber/article/0,33009,1670528,00.html>
- McQuail, L. (1997). **Treasures of Two Nations: Thai Royal Gifts to the United States of America**. Washington, DC: Asian Cultural History Program, Smithsonian Institution.
- Meylan, V. (2014). **Van Cleef & Arpels: Treasures and Legends**. Suffolk: Antique Collectors' Club.
- Nawikmun, Anek. (2004). **Dress in Rattanakosin Period** (การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์) (2nd ed.). Bangkok: Muang Boran Press.
- Office of the Royal Secretariat. (1982). **Photobook of Important Events of Rattanakosin** (สมุดภาพเหตุการณ์สำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์). Bangkok: Bangkok Printing House.
- Parsons, G. (2008). **Aesthetics and Nature**. London: Continuum International Publishing Group. [Online]. Retrieved March 10, 2022 from <https://www.perlego.com/book/805552/aesthetics-and-nature-pdf>
- Royal Chronicles, Volume of Royal Ordinances** (พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา). (1999). Bangkok: Division of Literature and History, The Fine Arts Department.
- Rueangsil, Chai. (1998). **Thai History During 1809-1910: Economic Aspects** (ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352-2453: ด้านเศรษฐกิจ) (3rd ed.). Bangkok: Thai Watanapanich Printing House.
- Sriworapoj, Boontuen, & Phosrithong, Prapassorn (Eds.). (1999). **Rattanakosin Goldware** (เครื่องทองรัตนโกสินทร์). Bangkok: Starprint.
- Thai Costume Committee, The National Identity Office. (2000). **Thai Costume: Evolution from the Past to the Present (Vol. 1-2)** (การแต่งกายไทย: วิวัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบัน 1-2). Bangkok: Amarin Printing and Publishing.
- Thai Historical Archives. (2020). **Thai Historical Archives** (คลังประวัติศาสตร์ไทย) [Facebook page]. Facebook. Retrieved March 10, 2022 from <https://www.facebook.com/ThailandHistoricalArchives/>

The Fine Arts Department, Ministry of Culture. (1968).
Meeting to Announce the Reign of King Rama IV B.E. 2405-2411 (ประชุมประกาศ รัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2405-2411). Phra Nakhon: Rien Thong Printing.

The Fine Arts Department, Ministry of Culture. (1992).
Thanimphimpaporn (ถนิมพิมพาภรณ์). Bangkok: Office of National Museums.

The Golden Jubilee Network. (n.d.). **Royal History His Majesty King Bhumibol Adulyadej** (พระราชประวัติ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ จักรีนฤพดินทร

สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร). [Online]. Retrieved March 10, 2022 from https://ka.mahidol.ac.th/king_9/history.html

Thuillier, J. (2004). **History of Art**. Paris: Flammarion.

Vespada, Yaowanuch, Khumraksa, Sirisak, & Soksawasmekin, Patcharee. (2005). **Masterpieces of Thai Exquisite Crafts: Cultural Heritage of Siam** (ประณีตศิลป์: มรดกแผ่นดินแห่งสยามประเทศ). Bangkok: V. Print (1991).

Yin, R. K. (1994). **Applications of Case Study Research**. Thousand Oaks, CA: SAGE.